

Christus vero ut absolveret. Et idem explicuit optime D. Thomas, in 3, d. 22, q. 2, a. 1, quæstiunc. 4, ad 4. Respondetur imprimis non fuisse D. Thomæ mentem, hunc descensum vocare proprie pœnam animæ Christi; quia revera non fuit per modum supplicii, nec ad satisfactionem; et propter alias rationes supra insinuat; tamen, quia veluti materialiter similitudinem habet cum pœna animarum, quatenus ea ratione impedita fuit anima Christi ne statim in cœlestem locum ascenderet, et ad hoc adducta, ut veluti exularet, et ut in loco majestati suæ minus proportionato existeret, ideo in hac similitudine cum malo pœnæ conjecturam suam fundavit D. Thomas. Unde in solutione ad primum, recte dicit Christum descendisse in infernum, non tanquam pœnæ debitorem, sed ut eos, qui erant pœnæ obnoxii, liberaret. Ex qua solutione etiam intelligi voluit non fuisse conveniens Christum, præsertim post mortem, assumere quæcumque pœnam, vel dolorem nobis debitum, sed solum ea quæ ipsum Christum decebant, et quibus se ostenderet eversorem pœnæ, potius quam debitorem. Quocirca, non est eadem ratio de pœna purgatorii vel inferni. Et hoc est quod uno verbo dixit acute Cajetanus, primam rationem D. Thomæ ex solutione ad 4 complendam esse. Et explicari amplius potest ex solutione ad 2. Decuit enim Christum assumere nostras pœnas, quæ nobis utiles esse possent, vel per modum satisfactionis, vel per modum applicationis satisfactionis jam factæ; descensus autem ad inferos, licet non esset satisfactorius, tamen fuit conveniens medium ad applicandum justis fructum passionis, juxta illud Zach. 9: *In sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu*. Pœnæ autem purgatorii vel inferni neque per se nobis erant utiles, quia illæ non sunt institutæ ad satisfaciendum pro aliis, sed ad purgandos vel puniendos eos qui eas patiuntur; neque etiam erant medium ad applicandam satisfactionem Christi.

3. Ex his satis expositæ relinquuntur secunda et tertia ratio, quæ per se sunt faciles, quanquam, si nude sumantur, non videantur probare de descensu locali, sed tantum secundum effectum; sed quia ipsa localis præsentia fuit medium accommodatum ad eos effectus in inferno præstandos, qui in his rationibus enumerantur, nimirum vinctos eripere, expoliare principatus et potestates, eisque suam potentiam ostendere, ac justos visitare et illuminare, ideo illis rationibus satis

concluditur, etiam localem descensum fuisse convenientem. Et hoc etiam est quod Cajetanus dixit, secundam rationem complendam esse ex solutione ad 2. Quæ amplius etiam roboranda est ex iis quæ articulo sequenti D. Thomas tradit.

4. Solutiones ad 1 et 2 jam sunt expositæ; in solutione vero ad 3, multa dici possent de motu animæ separatæ, quæ omitto, quia philosophica sunt. Non poterimus tamen non attingere aliqua, disputatione sequenti.

5. Ultimo, observare oportet D. Thomam in hoc articulo multa Scripturæ loca exponere, quæ nunc omitimus, quia sequenti disputatione exponenda sunt.

ARTICULUS II.

*Utrum Christus descenderit ad infernum damnatorum*¹.

1. *Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Christus descenderit etiam ad infernum damnatorum; dicitur enim ex ore divinæ Sapientiae, Eccles. 24: Penetrabo omnes inferiores partes terræ. Sed inter partes inferiores terræ computatur etiam infernus damnatorum, secundum illud Psal. 62: Introibunt in inferiora terræ. Ergo Christus, qui est Dei sapientia, etiam usque ad infernum damnatorum descendit.*

2. *Præterea, Act. 2, dicit Petrus, quod Deus Christum suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Sed dolores non sunt in inferno Patrum, neque etiam in inferno puerorum, qui non puniuntur pœna sensus propter peccatum actuale, sed solum pœna damni propter peccatum originale. Ergo Christus descendit in infernum damnatorum, vel etiam purgatorium, ubi homines puniuntur pœna sensus pro peccatis actualibus.*

3. *Præterea, 1 Petr. 3, dicitur quod Christus his qui in carcere conclusi erant, spiritu veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando. Quod, sicut Athanas. dicit, in Epistola ad Epictetum², intelligitur de descensu Christi ad inferos; dicit enim quod corpus Christi fuit in sepulchro positum, quando ipse perrexit prædicare his, qui in custodia erant,*

¹ 3, d. 22, q. 2, a. 1, q. 2; et op. 60, c. 21, circa med.

² Circ. med. illius.

spiritibus, sicut dicit Petrus. Constat autem quod increduli erant in inferno damnatorum. Ergo Christus ad infernum damnatorum descendit.

4. *Præterea, Augustinus dicit in epist. ad Evodium¹: Si in illum Abraham sinuum Christum mortuum venisse sacra Scriptura dixisset, non nominato inferno ejusque doloribus, miror si quisquam ad inferos eum descendisse, asserere auderet; sed quia evidentia testimonia, et infernum commemorant, et dolores, nulla causa occurrit cur illo credatur venisse Salvator, nisi ut ab eisdem doloribus salvos faceret. Sed locus dolorum est infernus damnatorum. Ergo Christus in infernum damnatorum descendit.*

5. *Præterea, sicut Augustinus dicit in quodam sermone de Resurrectione², Christus, ad infernum descendens, omnes justos, qui originali peccato abstricti tenebantur, absolvit. Sed inter illos erat etiam Job, qui de seipso dicit, Job 17: In profundissimum infernum descendit omnia mea. Ergo Christus etiam usque ad profundissimum infernum descendit.*

Sed contra est quod de inferno damnatorum dicitur, Job 10: Antequam vadam, et non revertar ad terram tenebrosam, et opertam mortis caligine, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Nulla autem est conventio lucis ad tenebras, ut dicitur 2 ad Cor. 6. Ergo Christus, qui est lux, ad illum infernum damnatorum non descendit.

Respondeo dicendum, quod dupliciter dicitur esse aliquid alicubi. Uno modo, per suum effectum, et hoc modo Christus in quemlibet infernorum descendit, aliter tamen et aliter. Nam in infernum damnatorum habuit hunc effectum, quod descendens ad inferos, eos de sua incredulitate et malitia confutavit. Illis vero qui detinebantur in purgatorio, spem gloriæ consequendæ dedit. Sanctis autem Patribus, qui pro solo peccato originali detinebantur in inferno, lumen æternæ gloriæ infudit. Alio modo dicitur aliquid esse alicubi per suam essentiam, et hoc modo anima Christi descendit solum ad locum inferni, in quo justis detinebantur, ut quos ipse per gratiam interius visitabat secundum divinitatem, eos etiam secundum animam visitaret et loco. Sic autem in una parte inferni existens effectum suum aliquantulum ad omnes inferni partes derivavit, si-

cut et in uno loco terræ passus, totum mundum sua passione liberavit.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus, qui est Dei sapientia, penetravit omnes inferiores partes terræ, non localiter secundum animam omnes circumeundo, sed effectum suæ potentiae aliquantulum ad omnes extendendo. Ita tamen quod solos justos illuminavit; sequitur enim: Et illuminabo omnes sperantes in Domino.

Ad secundum dicendum, quod duplex est dolor: unus, de passione pœnæ, quem patiuntur homines pro peccato actuali, secundum illud Psalm. 17: Dolores inferni circumdederunt me. Alius autem dolor est de dilatione speratæ gloriæ, secundum illud Prov. 13: Spes quæ differtur affligit animam. Quem quidem dolorem patiebantur Sancti Patres in inferno, ad quod significandum Augustinus, in sermone de Resurrectione dicit³, quod lacrymabili observatione Christum orabant. Utrosque autem dolores Christus solvit ad inferos descendens; aliter tamen et aliter. Nam dolores pœnarum solvit, præservando ab eis, sicut medicus dicitur solvere morbum a quo præservat per medicinam; dolores autem causatos ex dilatione gloriæ actualiter solvit, gloriam præbendo.

Ad tertium dicendum, quod illud, quod ibi dicit Petrus, a quibusdam refertur ad descensum Christi ad inferos, sic exponentes verbum illud: His qui in carcere inclusi erant, id est, inferno, spiritu, id est, secundum animam, Christus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando. Unde et Damasc. dicit, in 3 l.², quod sicut his qui in terra sunt, evangelizavit, ita et his qui in inferno. Non quidem ut incredulos ad fidem converteret, sed ut eorum infidelitatem confutaret. Quia ipsa prædicatio divinitatis ejus, quæ manifestata est infernalibus per virtuosum descensum Christi ad inferos. Augustinus tamen melius exponit in Ep. ad Evodium³, ut referatur non ad descensum Christi ad inferos, sed ad operationem divinitatis ejus, quam exercuit a principio mundi. Ut sit sensus, quod his qui in carcere conclusi erant viventes, scilicet, in corpore mortali (quod est quasi quidam carcer animæ), spiritu suæ divinitatis veniens prædicavit per internas inspirationes, et etiam exteriores admonitiones

¹ In serm. 2 de Res., qui est 137 in ord., a med., tom. 10.

² In serm. 2 de Resur., qui est in ord. 137, paulo a princ., t. 10.

³ Lib. 3 Orth. fid., c. 19.

³ Ep. 99, a med. illius, tom. 2.

per ora justorum; his, inquam, predicavit, qui increduli fuerant aliquando, Noe, scilicet, predicanti, quando expectabant Dei patientiam, per quam differebatur pœna diluuii; unde subdit: In diebus Noe, cum fabricaretur arca, etc.

Ad quartum dicendum, quod sinus Abrahamæ potest secundum duo considerari: uno modo, secundum quietem quæ ibi erat a pœna sensibili, et quantum ad hoc non competit ei nec nomen inferni, nec sunt ibi aliqui dolores. Alio modo potest considerari quantum ad privationem gloriæ speratæ, et secundum hoc habet rationem inferni et doloris. Et ideo nunc dicitur sinus Abrahamæ illa requies beatorum, non tamen dicitur infernus, nec dicuntur nunc in sinu Abrahamæ esse dolores.

Ad quintum dicendum, quod sicut Gregorius ibid. dicit¹, ipsa loca superiora inferni profundissimum inferni vocat. Si enim quantum ad celsitudinem cœli, aer iste caliginosus infernus est quantum ad ejusdem aeris altitudinem, terra, quæ inferius jacet, et infernus intelligi, et profundum potest. Quantum vero ad ejusdem terræ altitudinem, et loca illa inferni quæ superiora sunt aliis receptaculis inferni, hoc modo inferna profundissimi appellatione significantur.

COMMENTARIUS.

1. Christi triumphus et gloria dæmonibus et damnatis infestissima.—Supposita distinctione supra tradita, D. Thomas duplici assertionem respondet. Prima est, secundum effectum Christum in quemlibet locum inferni descendisse. Quam explicat de gehenna, purgatorio, et sinu Abrahamæ. Quia damnatos de sua incredulitate confutavit, et verisimile est dæmones speciali tristitia doloreque affectos esse, Christi gloriam et triumphum conspicientes; animas autem damnatas etiam fuisse de novo accidentaliter afflictas, et invidia percussas, videntes salutem ultimam cæteris hominibus advenisse, de cujus ipsæ participatione desperaverant. Unde intelligitur hunc effectum solum fuisse per modum cujusdam locutionis seu revelationis, qua datum est omnibus damnatis ut Christi victoriam atque triumphum conspicerent, quantum ad eorum confusionem satis esset. Hunc autem effectum D. Thomas non probat, sed quasi per se credibilem et verisimilem affirmat, vel probatum

¹ L. 43 Mor., c. 22, a med.

supponit ex nonnullis testimoniis Scripturæ, quæ in præcedenti articulo attigerat, ut est illud Psal. 23: *Attollite portas, principes vestras, et elevamini portæ æternales*; et illud ad Colos. 2: *Expolians principatus et potestates, traduxit confidenter palam, triumphans illos in semetipso*. Triumphus ergo Christi sollemnis fuit ac publicus coram omnibus Angelis et animabus, tam bonis quam malis, ut ex tunc omnis lingua confiteretur Dominum Jesum esse in gloria Dei Patris, ad Philip. 2. Ex quo ulterius facilius explicatur ac persuadetur effectus circa animas in purgatorio existentes. Nam illæ redemptionem suam perfectam esse agnoverunt, et spem obtinendi gloriam statim post perfectam purgationem conceperunt, quæ magnum eis gaudium peperit; denique quod in sinu Abrahamæ habuerit effectum per se constat.

2. Infantes in limbo existentes quid anima Christi in inferna descendente persenserint.—De alio autem loco, scilicet limbo puerorum, D. Thomas nihil dicit, neque explicat, an, vel quomodo Christus in illum descenderit secundum effectum. Et in articulo 7, ubi de his pueris specialem habet sermonem, negat quidem Christum eduxisse eos pueros ab eo loco; nihil tamen explicat quod in eis fuerit operatus. Cajetanus vero in hoc articulo exponit, hos pueros comprehendi a D. Thoma sub damnatis, atque ita Christum habuisse in eis illum effectum quem in aliis damnatis habuit, servata proportione: *Quia confutati* (inquit) *sunt de malitia originalis peccati, et de incredulitate, quam nec propria, nec parentum fide evaserunt*. Quin potius addit Medina hic, locum horum puerorum non esse distinctum a loco aliorum damnatorum. Sed hoc posterius et est contra communem sententiam Theologorum, in 4, dist. 45, ubi Palud., Scot. et alii existimant magis distare hunc locum a gehenna quam a purgatorio. Et multi etiam existimant satis probabiliter eum locum non futurum perpetuum habitaculum horum puerorum, sed solum usque ad diem iudicii. Denique acerbissima esset pœna eos detineri in gehenna, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat; et in societate ac consortio dæmonum, et aliorum qui perpetuo Deum blasphemant et oderunt. Aliud vero, quod Cajetanus dicit, est utcumque probabile, satis tamen dubium. Quia hi parvuli, cum nihil propria voluntate peccaverint, non videntur digni hac nova afflictione, reprehensione et confusione. Et quamvis fructu redemptionis

ARTICULUS III.

*Utrum Christus fuerit totus in inferno*¹.

1. Ad tertium sic proceditur. Videtur quod Christus non fuerit totus in inferno. Corpus enim Christi est pars ejus. Sed corpus Christi non fuit in inferno; ergo totus Christus non fuit in inferno.

2. Præterea, nihil, cujus partes ab invicem separatæ sunt, potest dici totum. Sed corpus et anima, quæ sunt partes humane naturæ, fuerunt ab invicem separatæ post mortem, ut supra dictum est². Descendit autem ad infernum mortuus existens. Non ergo potuit esse totus in inferno.

3. Præterea, illud totum dicitur esse in aliquo loco, cujus nihil est extra locum illum. Sed aliquid Christus erat extra infernum, quia et corpus erat in sepulchro, et divinitas ubique. Ergo Christus non fuit totus in inferno.

Sed contra est quod Augustinus dicit in libro de Symbolo³: *Totus Filius apud Patrem, totus in celo, totus in terra, totus in utero Virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiso, quo latronem introduxit*.

Respondeo dicendum quod, sicut patet ex his quæ in prima parte dicta sunt⁴ masculinum genus refertur ad hypostasim vel personam, neutrum autem genus pertinet ad naturam. In morte autem Christi, licet anima fuerit separatæ a corpore, neutrum tamen fuit separatæ a persona Filii Dei, ut supra dictum est⁵. Et ideo in illo triduo mortis Christi, dicendum est, quod totus Christus fuit in sepulchro; quia tota persona fuit ibi per corpus sibi unitum; et similiter, totus fuit in inferno, quia tota persona Christi fuit ibi ratione animæ sibi unitæ; totus etiam Christus tunc erat ubique ratione divinæ naturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus, quod tunc erat in sepulchro, non est pars personæ increatæ, sed naturæ assumptæ. Et ideo, per hoc quod corpus Christi non fuit in inferno, non excluditur quin totus Christus fuerit. Sed ostenditur quod non fuit ibi totum quod pertinet ad humanam naturam.

¹ Op. 2, cap. 236.

² Q. 50, art. 4.

³ L. 3, cap. 7, cir. princ., tom. 9.

⁴ Q. 31, a. 2, ad 4 arg.

⁵ Q. 50, a. 2, 3 et 4.

Christi frui non meruerint, non tamen videtur pietati Christi consentaneum ut eos contristaret, cum ipsi per se impedimentum non posuerint, nec ipsius redemptioni fuerint ingrati. Et ideo forte D. Thomas de hoc effectu omnino tacuit, quia res erat dubia et incerta. Quam latius tractandam ac definiendam in proprium locum remitto, quia ex alio principio mihi pendere videtur, scilicet, an illæ animæ puerorum nunc cognoscant originem status sui, et lapsum primi parentis, et Christi redemptionem sibi non applicatam. Nam si hæc non cognoscunt, aperte sequitur Christum non habuisse in eis illum effectum quem Cajetanus affirmat. Est autem verisimile hæc non cognoscere. Quia nec naturalia sunt, neque ad earum statum pertinere videntur, cum neque illis possint ad salutem prodesse, neque oporteat ut ad penam deserviant, quia cum earum culpa non fuerit personalis, sed quasi naturalis, satis esse videtur, quod patiantur generalem pœnam carenti visione beata, regnoque cœlorum, absque alio dolore vel afflictione personali. Aliunde vero obstat quod eæ animæ judicantur judicio privato statim in morte, sicut postea in fine mundi judicio judicandæ sunt universali; si autem judicantur, necessarium videtur, ac rationi consentaneum, ut intelligant rationem et causam sui status, quæ fuit lapsus earum in Adamo. Quod si hoc agnoscunt, verisimile etiam est habere notitiam redemptionis Christi, et consequenter Christum descendente ad inferos habuisse in illis aliquem effectum, non directe, ut eas affligeret et puniret, sed ad majorem suam gloriam et honorem, ut ab omnibus aliquo modo cognosceretur, et in veneratione haberetur. Et hæc pars magis nobis probatur, quam infra agentes de judicio latius expendemus.

3. Secunda assertio D. Thomæ est, Christum vere et secundum essentiam descendisse ad sinum Abrahamæ, sed non descendisse hoc modo ad alia loca inferni. Prior pars est certior quam posterior; utraque tamen longa examinatione et disputatione indiget, quam infra trademus, in eaque varia testimonia, quæ D. Thomas in solutionibus argumentorum attingit, commodius explanabimus.

Ad secundum dicendum, quod ex anima et corpore unitis constituitur totalitas humanæ naturæ, non autem totalitas divinæ personæ. Et ideo soluta unione animæ et corporis per mortem, remansit totus Christus, sed non remansit humana natura in sua totalitate.

Ad tertium dicendum, quod persona Christi est tota in quolibet loco, sed non totaliter; quia nullo loco circumscriptur. Sed nec omnia loca simul accepta ejus immensitatem comprehendere possunt; quinimo ipse sua immensitate omnia comprehendit. Hoc autem locum habet in his quæ corporaliter et circumscriptive sunt in loco; quod sit totum sit alicubi, nihil ejus sit extra, sed hoc in Deo locum non habet. Unde Augustinus dicit, in serm. de Symbolo¹: Non per diversa tempora vel loca dicimus ubique Christum esse totum, ut modo ibi totus sit, et alio tempore alibi totus, sed ut semper ubique sit totus.

COMMENTARIUS.

1. In hoc articulo non explicatur res nova, sed modus loquendi. Nam in re constat, Christum non descendisse ad infernum secundum totam humanitatem, sed tantum secundum animam, cui tota persona Christi conjuncta erat, pro qua supponit Christus, cum dicitur ad inferos descendisse. Hac ergo ratione dicitur Christus totus descendisse ad inferos, ut bene explicuit Durand., in 3, d. 22, q. 2.

2. Solutio ad 3 notanda est pro illa quæstione, an Deus sit extra mundum. Nam, si attente legatur, aperte docet D. Thomas sententiam affirmantem. Dicit enim omnia loca simul accepta divinitatis immensitatem capere, vel comprehendere non posse. Unde infert in Deo non habere locum eum modum ita existendi alicubi, ut extra non sit.

ARTICULUS IV.

Utrum Christus aliquam moram traxerit in inferno².

1. *Ad quartum sic proceditur. Videtur quod Christus nullam moram traxerit in inferno. Christus enim ad hoc in infernum descendit, ut ex eo homines liberaret. Sed hoc statim ab eo factum est in ipso suo descensu; facile enim*

¹ L. 3, c. 7, in med., tom. 9.

² 3, d. 22, q. 2, a. 4, q. 3. Et op. 90, c. 21, circ. fin.

est in conspectu Dei, subito honestare pauperem, ut dicitur Ecclesiast. 11. Ergo videtur quod nullam moram in inferno traxerit.

2. *Præterea Augustinus dicit, in sermone de Resurrectione¹, quod sine aliqua mora, ad imperium Domini ac Salvatoris omnes ferrei confracti sunt vectes. Unde ex persona Angelorum concomitantium Christum, dicitur: Tollite portas, principes, vestras. Ad hoc autem Christus illuc descendit, ut vectes inferni confringeret. Ergo Christus in inferno nullam moram traxit.*

3. *Præterea, Luc. 23 dicitur, quod Dominus in cruce pendens dixit latroni: Hodie mecum eris in paradiso. Ex quo patet, quod eodem die Christus fuit in paradiso. Non autem secundum corpus, quod positum fuit in sepulchro; ergo secundum animam, quæ ad infernum descenderat. Et ita videtur quod non traxerit moram in inferno.*

Sed contra est quod Petrus dicit, Act. 2: Quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Ergo videtur quod usque ad horam resurrectionis manserit in inferno.

Respondeo dicendum quod, sicut Christus, ut nostras penas in se susciperet, voluit corpus suum in sepulchro poni, ita etiam voluit animam suam ad infernum descendere. Corpus autem ejus mansit in sepulchro per diem integrum et duas noctes ad comprobandum veritatem mortis suæ. Unde etiam tantumdem credendum est animam ejus fuisse in inferno, ut simul anima ejus educeretur de inferno, et corpus de sepulchro.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus statim ad infernum descendens, Sanctos ibi existentes liberavit, non quidem statim educendo eos de loco inferni, sed in ipso inferno eos luce gloriæ illustrando. Et tamen conveniens fuit ut tandiu anima ejus remaneret in inferno, quandiu corpus manebat in sepulchro.

Ad secundum dicendum, quod vectes inferni dicuntur impedimenta quibus sancti Patres de inferno exire prohibebantur reatu culpæ primi parentis, quos Christus, statim descendens ad inferos, virtute suæ passionis et mortis confregit. Et tamen voluit in inferno aliquandiu remanere, propter rationem prædictam².

Ad tertium dicendum, quod illud verbum Domini est intelligendum non de paradiso ter-

¹ In serm. 2 de Res., qui est in ord. 137 de Temp., a med. illius, tom. 10.

² In corp. art.

restri corporeo, sed de paradiso spirituali, in quo esse dicuntur quicumque divina gloria perfuuntur. Unde latro loco quidem cum Christo ad infernum descendit, ut cum Christo esset, quia dictum est ei¹: Mecum eris in paradiso; sed præmio in paradiso fuit, quia ibi divinitate Christi fruebatur, sicut et alii Sancti.

COMMENTARIUS.

1. *Descensus in infernum nulla animæ Christi pœna fuit, sicuti nec sepultura corpori.* — Sententia D. Thomæ in hoc articulo est, Christi animam fuisse in inferno usque ad horam resurrectionis corporis e sepulchro. Quæ de re postea. Nunc solum occurrunt observanda duo. Primum est circa modum loquendi D. Thomæ, Christus, ut nostras pœnas in se susciperet, voluit corpus suum in sepulchro reponi, et animam in infernum descendere. Nam in eo significat existentiam corporis Christi in sepulchro, et animæ in inferno, fuisse pœnas a Christo susceptas. Et ita simpliciter loquitur Cajetanus hic, et Actor. 2, qui in hunc modum interpretatur verba illa Petri: *Quem Deus suscitavit a mortuis, solutis doloribus inferni*, id est, liberando illum a pœnalitatibus quas in inferno patiebatur. Quæ duæ fuisse censentur, nimirum esse animam separatam a corpore, et esse in loco vili atque infimo; et aliæ duæ similes considerari possunt ex parte corporis. Confirmat autem hoc Cajetanus ex illo Psalmi: *Non derelinques animam meam in inferno*. Nam his verbis significatur fuisse beneficium animæ Christi concessum, liberari a loco inferni, et consequenter aliquam pœnam fuisse ibi existere; sicut in verbis quæ statim Psalmista subjungit: *Nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, indicat aliam pœnam humani corporis, scilicet corruptionem ejus, a qua Christus immunis fuit. Aliis vero non placet hic loquendi modus, quia pœnæ ac pœnalitates Christi in morte finitæ esse censentur, quia tunc fuit consummata nostra redemptio, propter quam Christus omnes pœnas et pœnalitates assumpsit. Nec D. Thomas favet priori sententiæ, ut ex iis quæ in art. 1 dicta sunt, colligi potest. Nam, licet dicat Christum assumpsisse, in anima et corpore separatis, id quod in nobis habet rationem pœnæ seu pœnalitatis, non tamen unquam dixit in anima et corpore Christi hæc habuisse rationem

¹ Luc. 22.

pœnæ, seu pœnalitatis. Quod ita explicari potest: nam imprimis constat inter Catholicos, Christi animam nullam tristitiam, vel dolorem aut tædium sensisse ob descensum vel detentionem in inferno. Quatenus ergo pœna indicat aliquid dolorem afferens, non potest illa vocari pœna. Et hoc sensu acute dixit Bonaventura, in 3, dist. 22, q. 4, Christum fuisse in loco pœnæ sine pœna. Deinde certum est neque animam Christi fuisse in inferno detentam, neque corpus in sepulchro positum in vindictam, vel supplicium, aut satisfactionem alicujus peccati. Quia nec Christus assumpsit hæc ad satisfaciendum pro nobis; nec ob aliquam aliam culpam erat debita hujusmodi pœna; ergo neque ea ratione possunt hæc vocari pœnæ vel pœnalitates, scilicet, quatenus omne malum, seu carentia cujuscunque boni propter culpam inflictæ, est pœna, licet forte non sentiatur, neque dolorem afferat. Igitur nullo modo hæc possunt vocari pœnalitates Christi. Et hic modus loquendi videtur prior et securior. Quamvis dissensio sit de modo loquendi, quia de re inter Catholicos constat. Possunt ergo dici carentiæ quædam aliquarum perfectionum, quæ pœnam mortis consecutæ sunt, et assumptæ ad veritatem mortis et resurrectionis magis confirmandam, in se tamen non habentes veram rationem pœnæ; ut corpus Christi in sepulchro poni, detinerique, ex morte consecutum est; tamen, supposita morte, illud non est pœna, sed commoditas potius corporis. Quod autem separatio animæ et corporis facta per mortem aliquo tempore duraverit, necessitate quadam naturali consecutum est. Quod vero illud tempus brevi s diuturniusve fuerit, divina voluntate definitum est, non in pœnam animæ vel corporis Christi, sed juxta rationem divinæ sapientiæ, prout ad bonum hominum et Ecclesiæ magis expediebat. Loca vero Scripturæ, quæ Cajetanus adducit, non recte ab eo exponuntur. Illud enim Petri: *Solutis doloribus inferni*, non potest de iis pœnalitatibus (ut Cajetanus loquitur) exponi proprie, cum certum sit eas nullam animæ Christi dolorem attulisse. At cum Scriptura *dolores* vocat, cum proprietate intelligenda est, cum facile possit. Quis autem sit proprius hujus loci sensus, infra videbimus. Verba autem Psalm. 15: *Non derelinques animam meam in inferno*, licet concedamus indicare aliquod Dei beneficium, vel potius accidentale præmium debitum illi animæ, non solum ratione unionis, sed etiam ratione merito-